

*Раца В. А.,
суддя Болградського районного суду
Одеської області*

ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ»

Автором статті, виходячи з результатів аналізу наукових джерел, розглянуто гносеологічний аспект категорії «інформаційне забезпечення діяльності суддів». Виокремлено характерні риси інформаційного забезпечення діяльності судів.

Ключові слова: інформаційне забезпечення; суд; діяльність; інформація.

Автором статті, исходя из результатов анализа научных источников, рассмотрен гносеологический аспект категории «информационное обеспечение деятельности судей». Выделены характерные черты информационного обеспечения деятельности судов.

Ключевые слова: информационное обеспечение; суд; деятельность; информация.

Розвиток інформаційного суспільства, зумовлений швидкими темпами впровадження в усі сфери суспільного життя інформаційних технологій, вимагає все більше уваги приділяти інформації, яка пронизує будь-які процеси та явища, і стає чинником еволюції різноманітних соціальних систем. Не є винятком у цьому сенсі й судова система, яка потребує використання потужностей інформаційно-комунікаційних ресурсів, що відкривають не абиякі можливості не лише для неї, а й для широкого кола осіб, які звертаються до суду за захистом своїх прав чи інтересів. У більш глобальному вимірі, з огляду на критично низькі показники рівня суспільної довіри до судів, слід замислитися, як нові можливості глобального інформаційного суспільства можуть бути використані для підвищення авторитету судової влади.

Наведене природно обумовлює значний інтерес до питань, пов'язаних з використанням інформаційних технологій, інформаційних ресурсів у судовій системі, що тією чи іншою мірою розглядаються у контексті інформаційного забезпечення діяльності судів. Утім, здебільшого ці питання аналізуються крізь призму управлінської діяльності, залишаючи поза увагою інші, не менш важливі аспекти, які також потребують дослідження в контексті організації ефективного функціонування вітчизняних судів.

Так, інформаційне забезпечення діяльності судів частково було предметом наукового аналізу таких дослідників, як С.Ю. Білявська, В.О. Єльцов, В.М. Зімін, Р.І. Кирилюк, В.В. Лушер та ін. Загалом же питанням інформаційного забезпечення приділяли увагу такі

відомі вчені, як А. Б. Агапов, І. В. Арістова, Г. В. Атаманчук, О. А. Баранов, Ю. М. Батурін, І. Л. Бачило, В. М. Брижко, Р. А. Калюжний, Ю. А. Клімашевська, М. Я. Сегай, В. С. Цимбалюк, М. Я. Швець, Ю. С. Шемшученко та ін.

Метою цієї статті є авторський аналіз і викладення власного погляду на зміст категорії «інформаційне забезпечення діяльності суддів».

Варто розпочати з того, що огляд і аналіз енциклопедичної літератури та наукових джерел з окресленої теми дослідження свідчить про відсутність єдиних підходів до визначення змісту категорії «інформаційне забезпечення» загалом та інформаційного забезпечення діяльності судів зокрема. Їх різноманітність варіюється залежно від сфери та конкретної мети дослідження.

Досить часто науковці у своїх пошуках цілком логічно апелюють до семантики складових досліджуваного терміна. Проте розкривають його однобоко: або крізь призму значення поняття «інформація» [1, с. 84–89], або ж, звертаючись до варіантів тлумачення слова «забезпечення» [2]. Ми ж вважаємо, що дослідження дефініції «інформаційне забезпечення» потребує врахування змісту всіх її складових у їх логічній послідовності та взаємозв'язку. Тим паче, що довідники, енциклопедії, література з різних галузевих наук містять достатньо широкий спектр визначень досліджуваного поняття.

Так, згідно з Великим економічним словником, інформаційне забезпечення – 1) інформація, необхідна для управління економічними процесами, яка міститься у базах даних інформаційних систем; 2) створення інформаційних умов функціонування системи, забезпечення необхідною інформацією, включення до системи засобів пошуку, отримання, зберігання, накопичення, передачі, обробки інформації, організація банку даних [3]. Аналогічне визначення міститься в енциклопедичному довіднику економіки і права [4].

Представники управлінської науки під інформаційним забезпеченням розуміють: – сукупність дій з надання необхідної для управлінської діяльності інформації в зазначене місце на основі певних процедур із заданою періодичністю [5, с. 9]; – забезпечення системи управління сукупністю уявлень, понять, даних та як діяльність, що пов'язана із засобами збирання, реєстрації, передачі, зберігання, опрацювання та представлення інформації [6]; – сукупність єдиної системи показників, потоків інформації – варіантів організації документообігу; систем класифікації і кодування економічної інформації, уніфіковану систему документації і різні інформаційні масиви (файли), що зберігаються в машині та на машинних носіях і мають різний ступінь організації [7, с. 87].

У контексті діяльності окремих органів судової влади деякі науковці інформаційне забезпечення розглядають як цілеспрямований вплив відомчих ресурсів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб представників судової влади, а також користувачів адміністративних послуг судочинства, які в сукупності становлять організаційно-технічний процес, спрямований на забезпечення права на справедливе й гуманне судочинство [8, с. 125]. Схожим є також підхід Р. І. Кирилюка, який зазначає, що забезпечувальну діяльність щодо судів доцільно сприймати як сукупність певних видів діяльності уповноважених суб'єктів, спрямовану на створення належних умов для реалізації кожним права на справедливий суд і повагу до інших прав і свобод [9, с. 42–48]. Як бачимо, ключовим елементом у цих визначеннях є другорядний, «сервісний» характер інформаційного забезпечення, метою якого визначають створення умов для належного правосуддя.

Свою чергою, В. А. Волошина зазначає, що інформаційне забезпечення є процесом накопичення, систематизації та доставки інформації (конкретного інформаційного продукту) до інформа-

ційного споживача [10, с. 191]. Споживачем інформації є суб'єкт, у якого існує потреба в інформуванні. Інформаційна потреба – це властивість споживача інформації, що відображає необхідність отримання інформації, що відповідає характеру виконуваних дій або робіт; споживач інформації – це особа або колектив, які отримують і використовують інформацію в науковій чи практичній роботі [11, с. 32].

Доцільно також навести позицію Н. Ахтирської, яка цілком справедливо розглядаючи судову діяльність як пізнавальний процес, зауважила, що поняття інформаційного забезпечення пізнавальних процесів може розглядатися в широкому й вузькому сенсі, в об'єктивному і суб'єктивному аспектах. «У широкому розумінні – це сфера сприйняття дійсності через світоглядні принципи, релігійність, культуру, освіту, власний досвід, ситуацію, зорові, фоноскопічні, тактильні, емоційні впливи на свідомість суб'єкта. У вузькому – воно розглядається як інтенсивність і наявність даних, що підлягають обробці свідомістю, в нашому випадку – достатність доказової бази, яка підлягає оцінці у процесі судового слідства. З об'єктивної точки зору, інформаційне забезпечення – це закріплений законом порядок одержання даних, потрібних для прийняття рішення. Результативність його залежить від наявності інформаційних баз, якості та класифікації відповідних даних, порядку оформлення запитів, термінів надання відповідей тощо. Оскільки рішення приймаються суб'єктом (суддею), то особливого значення набуває суб'єктивний фактор» [12]. З цього приводу влучно висловився І. Котюк, який зазначив, що пізнання окремого індивіда обмежене не тільки об'єктивно, а й суб'єктивно. Об'єктивно – можливостями певної історичної доби, рівнем суспільної свідомості, який зумовлює наявність відповідного досвіду, знань, спеціальних науково-технічних засобів пізнання. А суб'єктивно – його власними фізичними й духовними мож-

ливостями, тобто рівнем його пізнавальних можливостей, який, зокрема, визначається: 1) психофізіологічними причинами і насамперед станом його аналізаторів, які є результатом, з одного боку, філогенетичного розвитку людства, а, з іншого, – онтогенетичного розвитку його самого; 2) особливостями функціонування цих аналізаторів, оскільки до структури механізму інформаційного забезпечення свідомості залучено увагу, відчуття, сприйняття, уявлення, пам'ять, мислення та уяву, котрі також відзначаються індивідуальними особливостями в кожного суб'єкта пізнання, в результаті чого в кожного з них відбувається трансформація ознак об'єктивної дійсності в її суб'єктивний образ; 3) рівнем власного інтелектуального розвитку, що певною мірою дає змогу скористатися науково-технічними засобами; 4) фактичною наявністю таких засобів або можливістю скористатися ними в конкретному випадку [13, с. 261].

Водночас існує більш широке трактування інформаційного забезпечення як загального методу організації будь-якої діяльності. Сповідуючи такий підхід, О. В. Боков зазначає, що разом з тим це процес, пов'язаний з отриманням, переробкою, використанням і зберіганням інформації, яка відображає реальні явища, події, факти тощо [14, с. 227].

Таким чином, у контексті нашого дослідження, за найзагальнішого підходу, інформаційне забезпечення виступає методом організації діяльності суду. Тож, організаційна складова цього явища є не менш значима, ніж управлінська.

Ураховуючи наведене, пропонуємо досліджувану дефініцію сформулювати таким чином.

Інформаційне забезпечення діяльності судів – це метод організації функціонування судової системи, який передбачає взаємопов'язану та взаємобумовлену сукупність: (а) інформації, створеної відповідно до потреб суб'єктів судової діяльності; (б) діяльності щодо реалізації комплексу інфор-

маційних заходів, обумовлених специфікою діяльності суду, та необхідних для ефективного функціонування суду загалом і створення умов для здійснення правосуддя зокрема; (в) інформаційних технологій. Метою інформаційного забезпечення діяльності судів є створення сприятливого комунікативного середовища, спроможного гарантувати одержання інформації відповідно до вимог користувачів – суб'єктів судової діяльності з використанням новітніх інформаційних технологій. Завдання інформаційного забезпечення полягає у своєчасному наданні суб'єктам судової діяльності інформації відповідної якості в межах існуючих організаційної та технічної структур, правового регулювання та фінансування.

Завдання інформаційного забезпечення діяльності судів обумовлене інформаційними потребами, які визначаються як певний стан суб'єкта предметної діяльності, який виникає у зв'язку з необхідністю отримання відомостей, потрібних для вирішення предметних задач.

Призначення інформаційного забезпечення діяльності судів обумовлює необхідність дотримання вимог (принципів), які до нього висуваються.

У підручниках, де інформаційне забезпечення розглядається суто як технічна категорія, йдеться про такі основні принципи створення інформаційного забезпечення: цілісність; достовірність; контроль; захист від несанкціонованого доступу; єдність і гнучкість; стандартизація та уніфікація; адаптивність; мінімізація помилок введення – введення інформації [15].

О.З. Хотинська-Нор зазначає про такі принципи інформаційного забезпечення:

- забезпечення достовірності інформації, тобто отримання (надходження) її з першоджерел;

- забезпечення об'єктивності інформації, тобто отримання (надходження) її з різних джерел;

- забезпечення оперативності інформації, тобто інформація повинна бути своєчасно надана та оперативно опрацьована;

- забезпечення достатності інформації, тобто формування необхідного масиву релевантної інформації, що дозволить прийняти оптимальні рішення [16, с. 84].

Вбачається, що ці принципи є похідними від властивостей, які притаманні інформації загалом. За найбільш поширеного підходу прийнято виділяти такі: об'єктивність, достовірність, повнота, цінність, актуальність, доступність і ясність.

Так, об'єктивність інформації є відносним поняттям. Чим менше суб'єктивних чинників впливають на формування масиву інформації, тим більш об'єктивною вона вважається. Саме тому об'єктивність інформації потребує опрацювання різних джерел і оперування різного роду показниками.

Достовірність інформації передбачає, як зазначалось вище, «черпання» її з першоджерел. Достовірність інформації визначається тим, наскільки вона відображає реальний стан речей. Об'єктивна інформація завжди є достовірною, але достовірна інформація може бути як об'єктивною, так і суб'єктивною.

Повнота інформації відображає якість і достатність інформації. Остання має на увазі необхідний для прийняття рішення об'єм даних.

Цінність інформації визначається тим, наскільки ця інформація важлива для досягнення мети користувача (вирішення певного завдання). Цінність може також залежати від того, наскільки інформація знайде своє застосування у діяльності користувача в майбутньому.

Актуальність пов'язує інформацію з певним відрізком часу та показує, наскільки вона відповідає поточному моменту. Ця характеристика тісно пов'язана з попередньою та може бути визначальною для цінності інформації.

Доступність інформації визначається тим, наскільки складно її отримати. Характеристика доступності розкривається

не лише крізь призму джерел отримання інформації, але й з точки зору можливостей адекватної інтерпретації одержаної інформації.

Дотримання критерію ясності (зрозумілості) полягає у тому, щоб інформація була сформульована (викладена) мовою, доступною користувачеві. Ясність інформації залежить від того, наскільки вона пов'язана з наявними у користувача знаннями.

Відповідність інформаційного забезпечення діяльності судів зазначеним характеристикам кореспондується з основоположними принципами організації судової влади. Йдеться, перш за все, про транспарентність судової влади як базову характеристику державної влади загалом, що забезпечує розвиток демократії, громадянського суспільства шляхом відкритості державної влади, процедур ухвалення ними рішень і активізації громадського контролю над діяльністю органів влади та управління [17, с. 14]. У межах концепції транспарентності системно та органічно поєднуються такі її атрибутивні характеристики як відкритість, прозорість, гласність, доступність, що з різних точок зору розкривають її зміст, і одночасно характеризують різні аспекти функціонування судової системи.

За визначенням, наданим у фундаментальному виданні представників Харківської школи права «Судова влада», транспарентність судової системи (судової влади) постає як сукупність засобів і способів, що дозволяють інформувати населення про існування судових інстанцій, про прийняті судові рішення, а також про порядок діяльності судових органів та органів суддівського самоврядування [18, с. 185].

Розвиваючи положення про транспарентність судової системи, О.З. Хотинська-Нор зазначає про те, що основою транспарентності судової системи виступає інформаційна складова. Тому транспарентність як феномен характеризує, з одного боку, вплив інформації

на механізми соціальної організації, стан поінформованості (наявність повного, достатнього та достовірного знання) про різні аспекти функціонування судової системи, її інститутів, а, з іншого, – право громадян на доступ до інформації [16, с. 347–348].

Виходячи з наведених міркувань, можна зробити висновок, що інформаційне забезпечення, як метод організації функціонування судової системи, є основою розвитку транспарентності судової системи загалом та її складових: відкритості, прозорості, гласності, доступності, зокрема.

У такому випадку видається можливим виділити рівні інформаційного забезпечення діяльності судів:

– мікрорівень, який передбачає організацію інформаційних процесів безпосередньо у судовій системі, де суб'єктами інформаційних відносин виступають виключно її представники;

– макрорівень, який, використовуючи інформаційний продукт, утворений внутрішнім середовищем судової системи, спрямовує його до циркуляції та використання у суспільстві.

Залежно від об'єкта, інформаційне забезпечення доцільно також класифікувати. Але спершу зазначимо таке. Попри всю різноманітність наукових позицій і думок про повноваження та функції суду, за найбільш загального уявлення про судову діяльність, її можна розглядати за двома блоками: судочинство та організаційна діяльність суду. Остання покликана забезпечити створення умов для ефективного здійснення правосуддя. Цим блоком кореспондує суб'єктний склад суду: суддівський корпус і апарат суду. Відтак, видами інформаційного забезпечення діяльності судів є:

а) інформаційне забезпечення судочинства;

б) інформаційне забезпечення судового адміністрування.

Свою чергою, відповідно до суб'єктного складу судової діяльності, інформаційне забезпечення можна диферен-

ціювати: 1) на рівні окремих суддів; 2) інституційних структур суду (наприклад, збори суддів, судові палати апеляційних судів і касаційних судів Верховного Суду, Пленум Верховного Суду, науково-консультативна рада Верховного Суду); 3) апарату суду; 4) структурних підрозділів апарату суду та їх працівників.

Ураховуючи наведене, спробуємо також виокремити характерні риси інформаційного забезпечення діяльності судів. Такими, на нашу думку, є:

1) поєднання статичного, динамічного та технологічного елементів, що обумовлює складність, багатоаспектність, поліструктурність досліджуваного поняття та визначає необхідність системного вирішення організаційних, технічних і управлінських задач;

2) допоміжний характер діяльності, яка безпосередньо не переслідує нормативно визначених цілей, але необхідна для їх (цілей судової діяльності) досягнення;

3) дуалістична природа, зумовлена специфікою правового статусу суду та його виключними повноваженнями, що відображається, зокрема, у правовій природі рішень, які приймаються в межах суду (процесуальних та управлінських);

4) входження в глобальний інформаційний простір, що забезпечує ефективне інформаційне забезпечення, доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення потреб суб'єктів судової діяльності в інформаційних продуктах і послугах;

5) використання та розвиток інформаційних технологій, що веде до розвитку судової системи, зокрема, появи нових форм ведення судового процесу (судові засідання в режимі відеоконференцз'язку, надсилання судових повісток у вигляді СМС – повідомлень, надання процесуальних документів в електронному вигляді тощо);

6) підвищення рівня професійного розвитку судових кадрів (суддів і працівників апарату суду) за рахунок розширення можливостей систем інформаційного обміну.

У підсумку слід зауважити, що викладений у цій статті авторський підхід до інформаційного забезпечення діяльності судів як до певної системи дозволить у майбутньому проаналізувати окремі її складові в контексті належної організації суду, що й окреслює перспективи наших подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Минаев О. А. Организация информационного обеспечения деятельности системы судов общей юрисдикции / О. А. Минаев // Вестник СГЮА. – 2012. – № 4. – С. 84–89.
2. Лушер В. В. Поняття інформаційного забезпечення органів прокуратури України [Електронний ресурс] / В. В. Лушер // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 338–341. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_59.pdf
3. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М.: Книжный мир, 2003. – 895 с.
4. Экономика и право: словарь-справочник / Л. П. Кураков, В. Л. Кураков, А. Л. Кураков. – М.: Вуз и школа. – 2004. – 1072 с.
5. Балабанова Л. В. Информационное обеспечение обоснование управленческих решений в условиях маркетинговой ориентации предприятия: монография / Л. В. Балабанова, Т. И. Алачева. – Донецк: ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2003. – 143 с.
6. Черноіваненко А. В. Інформаційне забезпечення підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень: теоретичний підхід до визначення поняття [Електронний ресурс] / А. В. Черноіваненко, В. В. Галунько. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/conf/2009-1/doc/35.pdf>.
7. Информационные технологии управления: учеб. пособ. для вузов / под ред. проф. Г. А. Титorenko. – 2[–е изд., доп.]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 439 с.
8. Куценко В. Д. Адміністративно-правовий статус державної судової адміністрації України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / В. Д. Куценко. – К., 2016. – 223 с.
9. Кирилюк Р. Про сутність категорії «організація забезпечення» щодо діяльності судів / Р. Кирилюк // Публічне право. – 2012. – № 2. – С. 42–48.

10. Волошина В. А. Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / В. А. Волошина. – К., 2016. – 256 с.
11. Будрявичюс А. В. Разработка метода определения информационной потребности / А. В. Будрявичюс. – Вильнюс, 1982. – 182 с.
12. Ахтирська Н. Інформаційне забезпечення пізнавальних процесів у кримінальному судочинстві України [Електронний ресурс] / Н. Ахтирська // Віче. – 2012. – № 8. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3073/>.
13. Котюк І. І. Теорія судового пізнання: монографія / І. І. Котюк. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 435 с.
14. Боков А. В. Криминологические основы управления деятельностью органов внутренних дел по борьбе с преступностью и обеспечению безопасности граждан: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 / А. В. Боков. – М., 2004. – 334 с.
15. Інформаційні системи і технології в статистиці: навч. посіб. [Електронний ресурс] / за ред. д-ра екон. наук, проф. В. Ф. Ситника. – К.: КНЕУ, 2003. – 267 с. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/80/5658.html>.
16. Хотинська-Нор О. З. Теорія і практика судової реформи в Україні: монографія / О. З. Хотинська-Нор. – К.: Алерта, 2016. – 428 с.
17. Овсяннікова О. О. Транспаретність судової влади: монографія / О. О. Овсяннікова. – Х.: Фінн, 2010. – 329 с.
18. Судова влада: монографія / І. Є. Марочкін, І. В. Назаров та ін.; [за заг. ред. І. Є. Марочкіна]. – Х.: Право, 2015. – 792 с.

Ratsa V. Epistemological aspect of the concept of «information support of courts»

The author of the article based on the results of the analysis of scientific sources the epistemological aspect category «information support of the judges.» It is noted that the information of courts – a method of functioning of the judicial system, which includes interconnected and interdependent set of: (a) information, created to meet the needs of judicial work; (b) for the implementation of complex information events caused by the specifics of the court, and necessary for the effective functioning of the court and the general conditions for the administration of justice in particular; (c) information technology. The purpose of the Information of courts is to create a favourable communication environment in order to guarantee receipt of information according to user requirements – of judicial activities using the latest information technology. The task of providing information is the timely provision of information subject of the appropriate quality within the existing organizational and technical structures, regulation and financing.

Objective information of courts due information needs, defined as a condition of the subject entity that arises from the need to obtain the information needed to solve meaningful problems.

Provision of information levels of courts: micro, which provides for the organization of information processes directly in the judiciary, where the subjects of information relations is exclusively its representatives; macro that using information product formed by the internal environment of the judicial system and directs it to the circulation and use in society.

Keywords: *information security; court activities; information.*

Стаття надійшла до редакції журналу 12.11.2016 р.